

M30.1b, Byggvaror - Trä

Parametrar	Bra val	Normkrav
Träslag	Köp virke från kända källor.	Köp virke från kända källor.
	Vid val av tropiskt eller utländskt virke väljs FSC-märkt eller PEFC-märkt virke.	
	Vid inhemskt virke, välj i första hand FSC-märkt eller PEFC-märkt virke.	
	Beakta arbetsmiljöaspekt vid val av träslag samt vid bearbetning.	

BASFAKTA

En tredjedel av världens skogar är urskogar, det vill säga en skog utan tydliga spår efter mänskliga aktiviteter. Andelen urskog minskar varje år, framförallt då skogar görs om till jordbruksmark men även på grund av avverkning. De flesta av världens skogar är så kallade produktionsskogar. En liten del av världens skogar är skogsplantager.

Stora mängder skog avverkas varje år, bland annat för virkesproduktion. Detta gäller inte minst avverkning av så kallad tropisk skog. Under de senaste hundra åren har mer än hälften av den tropiska regnskogen försvunnit. Tropiska skogar har ett komplicerat ekosystem och en rikedom av arter, varför mänskliga ingrepp är förödande. Olaglig avverkning sker dessutom av ej tropiska skogar i exempelvis Ryssland, vilket bland annat Världsnaturfonden rapporterat om på senare år.

Det finns idag en bred uppslutning kring principen att skogsresurser och den mark de växer på ska brukas på ett sätt som tillgodoser bland annat sociala, ekonomiska och ekologiska behov under såväl nuvarande som kommande generationer. En växande allmän medvetenhet om skogsförstörelse har lett till att konsumenterna nu kräver att träprodukter inte bidrar till denna förstörelse utan i stället till att säkerställa skogsresurser för framtiden. Dessa krav har resulterat i flera olika certifieringsprogram för träprodukter. Det finns idag flera skogscertifieringssystem. FSC (Forest Stewardship Council) och PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification) är de två största systemen.

Forest Stewardship Council, FSC, arbetar för ett ansvarsfullt bruk av världens skogar. Enligt FSC ska skogsbruket ta hänsyn till miljön, vara samhällsnyttigt och ekonomiskt livskraftigt. Med utgångspunkt från FSCs grundprinciper arbetar varje land fram kriterier för godkänt skogsbruk anpassad till de egna förhållandena. I den processen ska bl a miljöorganisationer, ursprungsbefolkning, fackföreningar och ekonomiska intressenter delta. Även representanter från skogsbruket måste vara med. Den nationella standarden ska sedan godkännas av FSC, och vart femte år revideras kriterierna.

PEFC är ett internationellt system för certifiering av skogsbruk och virkeshandel. Målet är att främja bärkraftigt skogsbruk med god balans mellan de tre aspekterna skogsproduktion, miljövård och sociala intressen. PEFC växte fram bland privata skogsägare under 1990-talet, och är sedan 2002 ett globalt system.

FSC-märkning har en större förankring hos miljöorganisationer så som Världsnaturfonden och Naturskyddsföreningen. De anser att FSC-märkningen är det system som är bäst ur hållbarhetssynpunkt, bland annat då det är det enda system som inte tillåter omföring av skog till plantager. Svanen (SIS Miljömärkning AB) premierar inte någon tredjepartscertifiering utan anger bland annat att standarden ska balansera ekonomiska, ekologiska och sociala intressen, innehålla krav som syftar till ett hållbart skogsbruk och vara allmänt tillgängligt.

Arbetsmiljöhänsyn måste ta såväl vid val av virke som vid bearbetning. Trädamm kan bland annat irritera ögon och luftvägar samt orsaka luftvägsallergi och hudallergi. Dessutom finns det träslag med större risk för hälsopåverkan. Som exempel kan nämnas cederträ som innehåller det allergena ämnet plikatinsyra. Arbetsmiljöverket har varnat för riskerna med detta träslag och det förekommer även entreprenörer som förbjuder användning av cederträ.

En riskbedömning bör utföras av de material som ska hanteras samt avseende de metoder som används. Bearbetning av exempelvis cederträ bör utföras i ventilerade utrymmen samt eventuellt med andningsskydd.

Tropiskt trä och utländskt virke

Varje år avverkas cirka 3 100 miljoner kubikmeter virke i världen. I Europa, Nord- och Centralamerika samt Oceanien avverkas framförallt träd för virkesindustrin. Två tredjedelar av skogen ägs av tio länder. Mest skog finns i Ryssland och Brasilien. I Sydamerika, Afrika och Asien minskar skogsmarksarealen mest varje år.

Tropiska träslag har använts till trägolv, väggbeklädnader, snickerier samt till möbler i många år. Dessa kan vara t ex teak, mahogny, ramin, merbau eller gabon, som alla är exempel på hotade tropiska träslag. Se tabell 1 för exempel och användningsområden för tropiska träslag.

Tabell 1, Exempel på tropiska träslag.

Handelsnamn	Exempel på användning
Gabon (Okoumé)	Fanér till dörrar och möbler.
Iroko	Golv, trappor, dörrar, mm
Keruing	Tyngre konstruktioner, golv mm
Mahogny	Snickerier, möbler, fanér
Meranti	Golv, fasader, dörrar, fönster
Merbau	Golv, inredning mm
Palisander (jakaranda)	Fanér till möbler
Ramin	Lister mm
Teak	Möbler, ytterdörrar mm

Svensk trä

Den svenska skogen består av 42 % gran, 39 % tall, 11 % björk samt 8 % övriga lövträd. Även svenskt virke tredjepartscertifieras. Mer än hälften av de svenska skogarna är idag certifierade enligt FSC och PEFC. De svenska FSC-kriterierna innebär bl.a. ett områdesskydd, dvs förbud för avverkning av nyckelbiotoper och naturskogar, skydd av fjällnära skog och främjandet av biologisk mångfald genom ökad mängd död ved.

I Sverige finns det nästan en miljon hektar skog som är skyddad i form av nationalparker och naturreservat. Skogen är framförallt så kallad fjällnära skog.

TEKNIK

Bra val

Vid val av tropiskt eller utländskt virke ska FSC-märkt alternativt PEFC-märkt virke väljas. Det är viktigt att spårbarhet från leverantör till avverkning är tydlig samt att övertygande bevis erhålls om att träslaget kommer från uthållig avverkning.

Vid val av inhemskt virke väljs i första hand FSC-märkt eller PEFC-märkt virke.

Normkrav

Det är lämpligt att iaktta försiktighet vid val av framförallt tropiska träslag. Vid inköp av virket bör ursprunget vara känt. Det ska vara möjligt att spåra till den skogsbruksenhet/distrikt där avverkningen har skett. Kontroll bör dessutom utföras av att det virket inte avverkat eller handlats i strid med gällande lagar.

Risk

Miljörisken förknippad med val av träslag kan relateras främst till odlingsform och avverkning. Dock är även transporter av virket en viktig miljöparameter.

EKONOMI

Att avstå från tropiska träslag bör innebära en besparing, eftersom dessa är dyrare än t ex vanliga nordiska träslag. Många tropiska träslag värderas emellertid högt eftersom de har speciella estetiska kvaliteter, och beständigheten hos många av dem är värdefull för vissa användningsområden, vilket kan uppväga att de är dyrare i inköp. Kostnaden bör värderas i ett livscykelperspektiv.

VERIFIERING

Kontrollera FSC-märkning respektive PEFC-märkning. På FSC:s hemsida kan kontroll av certifikatsidentifikationen utföras: www.fsc-info.org. Där anges vilka företag som har certifikat. Även på PEFC:s hemsida finns certifikat angivna, www.pefc.se.

Information om var virket är avverkat bör begäras in vid uppköp. Det är svårt för gemene man att avgöra om virket är lagligt avverkat. Vid stora inköp där virket ej är tredjepartscertifierat bör därför avverkningstillstånd, transport- och tulldokument etc kontrolleras.

LITTERATUR

Att välja trä, Föreningen Sveriges Skogsindustrier, 2004
Footprints in the forest, En granskning av åtta skogscertifieringssystem, FERN, 2004
Lindell Åsa, Wärmby Göran, 1996, *Inköparens Miljöhandbok 1995/96*, Eko Info AB
Möllersten Björn, 1990, *Mahognyspåret*, Jordens Vänner och Världsnaturfonden
1995, *Trä i kretslopp*, Träinformation AB
1999, *Att välja trä*, Träinformation AB

© miljomanualen.se

Exempel